

ját. Köszönjük, hogy megtanítottál hinni és remélni. Köszönjük, hogy *a Te nemes lelked régi fényénél gyujthatánk új szövétneket!* Ime, mint egykor Te, mi is hirdethetünk nagy örömet, mely az egész székely népnek öröme leszen. Ne aggódjál! A Te néped megmenti és megtartja a Te iskoládat. Hála ezért életrehívó szellemednek és hála érte a Te népednek!

Bezáró beszéd.

Mondotta: **Pap Zsigmond** egyh.-köri jegyző.

Mélyen tisztelt Közönség!

Váratlanul, szinte meglepetésszerűen ért a megbizatas, hogy egyházkörünk esperese helyett a mai kegyeletes, hála-ünnepélyt bezárjam.

Készséggel engedtem a megtisztelő felszóiításnak, mert mint a gimnázium egykori tanulója a Sándor János igazgató védőszárnyai alatt tanultam, kit mint tanuló, mindig félve tiszteltem s hogy kikerültem az életbe, azóta emlékezetét kegyelettel áldom.

Sándor Jánosnak, mint a gimnázium jóltevőjének emlékezetét újítottuk fel ez ünnepélyes alkalommal a hála és kegyelet érzelmei között. Az emlékezés szárnyain visszashállott lelkünk a multba, hogy az Ő nemes példáját újra elénk varázsolván, erőt, bátorságot merítsünk a jelen és jövő küzdelmeire.

Ha azt az időt, melyben néhai jóltevőnk a gimnáziumnak igazgatója volt, összehasonlítjuk mai helyzetünkkel —

csaknem potom áron adta el az iskolának nagybecsű könyvtárát. Egész életén át 2180 drb könyvet ajándékozott könyvtárunknak. Ő adta az „Aranykönyvet“ is.

20. László József-alap 1902-ben 100 kor. téve a helybeli Népbank által.

21. Gombos Erzszi-alap b. e. Gombos Sámuel tanár és neje tettek 1907-ben. 300 kor. s még abban az évben 400koronára egészítették ki.

22. Benczádi Gergely-alap (koszorúmegváltás) 1907-ben 260 kor.

23. Bedő Dénes konviktusi-alap 100 kor. 1907-ben. 1904-ben 500 kor.

24. Székelykeresztúri Önszegélyző Népbank Kirándulási-alap 1904-ben 500 korona.

bár az iskoláinkat fenntartó erőforrások nem úgy csörgedeztek abban az időben, mint ma, mikor a kisebbségi sors nehéz napjait éljük, mégis bizonyos hasonlóságot találunk a két időszak között. A leépítés veszélye fenyegetett akkor is. Sándor János igazgató volt a vezér, ki szóval és tollal harcolt a gimnázium fejlesztése érdekében. A küzdelem kimenetelét ismerjük. Iskolánk előbb hat, majd nyole osztályú főgimnáziummá fejlesztetett ki.

Harc és küzdelem az osztályrészsünk ma is. Küzdünk létünkért, kulturális intézményeink fenntartásáért. De éppen e nehéz idők tanítanak meg arra, hogy Istenbe helyezett erős hittel, önmagunkban kell keressük azokat az erőforrásokat, melyek által megtarthatjuk atyáinktól nyert drága örökségünket, az iskolát. Megtanítanak és elvezetnek a sokrendbeli megpróbáltatások arra az igazságra, hogy ma sokkal jobban kell szeressük ősi iskoláinkat, mint valaha, mert ezeknek falain belől ápolhatjuk hitünket, tarthatjuk meg nyelvünket, fajiságunkat és nemzeti kultúránkat.

Ezért jól esik nekünk, ha nehéz helyzetünkben az emlékezés fáklyájának fényénél a multba tekinthetünk, ha jóltevőink nemes példájából s a minden áldozatra kész és a semmi szenvedéstől vissza nem riadó ősök nemes cselekedeteiből bátorítást nyerhetünk a jövő küzdelmeire. A multon épül fel a jövő. De ezt csak úgy biztosíthatjuk, ha a multon lelkesülve, munkálni tudunk a jövőért. ,

A székely áldozatkészség építette fel ez ősi gimnáziumot. Az öntudatra ébredt székelység határozta el annak fenntartását, midőn a gazdag nagyobb adományát, a szegények filléreiket ajánlották fel, hogy itt ezután is oltára lehessen a magyar kultúrának.

Igy bizonyítottuk be, hogy az a szent tűz, mely atyáink lelkében élt, megvan mibennünk is. Ez a lélek csúdákat mivelte a multban s miként a mi atyáinkat megerősítette s áldozatos cselekedetekre készítette, azonképen megerősít és diadalra vezet minket is. Áldozatos munkáinkban Sándor János igazgató lelke vezérel, szelleme áldólag lebeg fölöttünk. Legyen áldott emléke továbbra is, mindig közöttünk. Ezzel a mai kegyeletes hálaünnepélyünket bezárom.

Körmöczi János püspök a vallástalanság vádjá alatt.¹

Ugy-e, mélyen tisztelt hallgatóim, kissé megdöbbenő ez a cím? Hát lehet az, hogy egy unitárius püspököt, az egyház fejét, a hívek hitéletének őrzőjét és irányítóját a vallástalanság vádjával illessenek? Szinte lehetetlennek és képtelennek tartanók, ha nem tudnánk, hogy ez egyháztörténelmi tény, amelyről azonban egyháztörténelmünk ez ideig nem tudott semmit. Amit a következőkben elő fogok adni, azt a nyomtatott betű nyilvánossága nem ismeri, sőt jegyzőkönyveinkben sincs nyoma, mert őseink, hitelődeink féltően őrködtek azon, hogy ne maradjon fenn hivatalos iratokban emléke egy kellemetlen összecsapásnak, amely történt Lázár István nagyemlékű püspök és fia, Samu guberniumi titkár és a püspöki székben utóda, Körmöczi János között. Honnan tudom hát, amit el akarok mondani? Tudom Körmöczi János püspöknek egy magát védő és igazoló írásából, mely Székely Miklós püspök halála után az ő irataival került be a levéltárba, Körmöczi és P. Horváth Miklós főgondnok levelezéséből, utóbbinak Augusztinovichhoz Bécsbe intézett leveléből és Bencédinek nagybecsű feljegyzéseiből, akinél jobban nem ismerte senki levéltárunkat.

Lázárnak is, Körmöczinek is itt függ képe a díszterem relief-sorozatában. Onnan szemlélik a mi elnyomorodott küzdelmes verejtékezésünket. Azt mutatja ez, hogy e nemes stílusú palota építetői méltónak ítélték mindakettőt az unitárius gondolat legnagyobbjai pantheonjára. Keresem nyomukat az irodalomban. Lázárról kapok Kővárytól, Gyöngyösitől, legutóbb Csifótól méltató sorokat, melyek azonban korántsem merítik ki egyháztörténelmünk feladatát vele szemben. Körmöcziről ellenben egyedül csak Gyöngyösi ír, de — úgylátszik — távol a forrásoktól, a levéltártól, csupán azt a képét

¹ Előadás az Unitárius Irodalmi Társaság 1931. évi téli előadás-sorozatán.